

Jan Decyk

"La liturgie des heures en Orient et en Occident : origine et sens de l'Office Divin", Robert Taft, [b.m.] 1991 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 39/1, 248-250

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Robert Taft SJ, *La liturgie des heures en Orient et en Occident. Origine et sens de l'Office Divin*, (tłum. z ang. Georges Passelecq OSB), BREPOLs, 1991, ss. 390.

Książka Roberta Tafta *The Liturgy of the Hours in East and West. The Origins of the Divine Office and its meaning for today*, St Johns Abbey, Collegeville, 1986, ukazała się w tłumaczeniu francuskim w cyklu kolekcji liturgicznych pod redakcją Henri Delhougne OSB, *Mysteria Collection Liturgique*.

Autor książki jest jezuitą amerykańskim. Studiował w Rzymie i w Lowanium. Jest profesorem liturgiki i języków starożytnych, greki i łaciny w Papieskim Instytucie Wschodnim w Rzymie. Prowadzi także wykłady w Instytucie Notre Dame w USA.

Książka poprzedzona jest przedmową, podziękowaniami i wykazem skrótów oraz konkordacyjnym zestawieniem numeracji Psalmów. Na jej treść składają się dwadzieścia dwa rozdziały, podzielone na cztery części, z których każda zawiera obszerne podsumowanie.

Część pierwsza analizuje pochodzenie Liturgii Godzin z Tradycji Kościoła. Część ta liczy jedenaście rozdziałów i jest najobszerniejsza (202 str.) ze względu na jej zakres tematyczny. Rozdział pierwszy omawia modlitwę chrześcijańską w Nowym Testamencie i jej źródła żydowskie. Wskazuje na jej związek ze świątynią, z synagogą i odmawianie modlitw w pierwszych domach chrześcijańskich. Rozdział drugi charakteryzuje modlitwę Kościoła przed edyktem Konstancyjny. Autor wykorzystał teksty Liturgii Godzin z I w., zawarte w *Didache* oraz *Pierwszym Liście Klemensa Rzymskiego do Koryntian*. Z późniejszych źródeł wymienia Klemensa Aleksandryjskiego, Orygenes, Tertuliana, Cypriana i autora *Tradycji Apostolskiej* jako tych, którzy wywarli największy wpływ na kształt publicznej modlitwy Kościoła.

Rozdział trzeci poświęcony jest oficjum typu katedralnego na Wschodzie. Najpierw wymieniony jest Euzebiusz, pierwszy świadek tego typu oficjum. Następnie mowa jest o modlitwie w Egipcie, w Kappadocji na Cyprze. Świadczą o niej: Jan Chryzostom, *Konstytucje Apostolskie* i Teodoret z Cyru w Syrii. Występowała też w Konstantynopolu i w Jerozolimie. Rozdział czwarty zajmuje się oficjum monastycznym Egiptu w IV w. Modlitwa ta była charakterystyczna dla ducha monastycznego. Rozdział piąty opisuje oficjum monastyczne na Wschodzie: w Palestynie, w Antiochii i w Kappadocji. Rozdział szósty ukazuje oficjum monastyczne na Zachodzie: w Północnej Afryce, w Galii, Irlandii i w Hiszpanii. Rozdział siódmy wskazuje na modlitwę monastyczną w Italii, gdzie znalazło syntezę końcową w regule św. Benedykta. W rozdziale ósmym Autor zajmuje się modlitwą katedralną na Zachodzie: w Mediolanie, Rzymie, Afryce Północnej, w kościele gallikańskim i hiszpańskim (Izidor z Sewilli i synody hiszpańskie). W rozdziale dziewiątym zestawia wigilie typu katedralnego przed Konstancyjnym

oraz w Kościele imperium rzymskiego: w Aleksandrii, Kappadocji, Palestynie, Antiochii, Konstantynopolu, Mediolanie, Rzymie i Afryce Północnej. Mówiąc o wigilii katedralnej na Zachodzie pod koniec starożytności, nawiązuje do Cezarego z Arles i Grzegorza z Tours. Rozdział dziesiąty wskazuje na powstanie modlitwy nokturnów, porannej Jutrznii (Laudes), a także Primy. Podsumowanie treści znalazło miejsce w rozdziale jedenastym. Wyodrębnia ono strukturę monastyczną modlitwy i typ katedralny, dokonując ich porównania.

Część druga (66 str.) składa się z wprowadzenia i sześciu rozdziałów (12 – 17). Część ta dotyczy *Officium Divinum* na chrześcijańskim Wschodzie. Poszczególne rozdziały poświęcone zostały *Officium* ormiańskiemu, Asyro-Chaldejskiemu, Tradycji Syrenieńskiej i Maronickiej, *Officium* Koptyjskiemu i rytowi Etiopskiemu oraz *Officium* Bizantyjskiemu. Warto podkreślić, że przy poszczególnych Tradycjach Autor uwzględnia określone Godziny *Officium* (np. *Nocturn*, *Jutrznia*, *Nieszpory*) oraz typy modlitw, monastycznej i katedralnej.

Część trzecia (29 str.), obejmująca wprowadzenie i trzy rozdziały (18 – 20), przedstawia Liturgię Godzin w tradycji zachodniej. Pojawia się tu sprawa prywatyzowania modlitwy, przywłaszczania jej przez kler (kanonicy) i prywatnej recytacji, a także o zakonach bez chóralnego odmawiania *officium* – należą do nich np. jezuiti. Kolejne rozważania dotyczą *Officium* Rzymskiego, *Officium* kurialnego i Braci Mniejszych. Osobne miejsce zajmuje *Brewiarz Piusa V* i zmiany dokonane za Piusa X oraz reforma Soboru Watykańskiego II. Ostatni rozdział porusza temat Liturgii Godzin w Kościele z czasów Reformacji, m.in. temat Luterskiej Księgi Godzin oraz Księgi modlitwy wspólnej.

Ostatnia część (41 str.), poświęcona znaczeniu teologicznemu i duchowemu *officium* Modlitwy Godzin, zawiera dwa rozdziały (21-22). W pierwszym mowa jest o teologicznych podstawach *officium* duchowości Liturgii Godzin: uwielbienie Boga rano, *officium* wieczornym i o modlitwie eschatologicznej. *Officium* jest celebracją życia w Chrystusie. W rozdziale drugim Autor udowadnia, że Liturgia Godzin jest szkołą modlitwy w Kościele. Przedstawia bowiem jej źródłową historię, ukazuje jej tradycyjność i biblijność. Modlitwy Liturgii Godzin są nieustannym, permanentnym i obiektywnym chwaleniem Boga w życiu człowieka – chrześcijanina. Tak więc Autor dokonuje nie tylko teologicznego przeglądu treści, ale i nie zapomina o duchowym oddziaływaniu, czyli o zasadniczym nurcie dzisiejszych potrzeb ewangelizacji.

Całość książki została wzbogacona bardzo bogatą, wyselekcjonowaną bibliografią, usystematyzowaną według tematycznego klucza. Osobne miejsce zajmuje indeks nazw ważniejszych miejsc i osób.

Książka omawiana przedstawia wielką wartość, zwłaszcza dla historyków liturgii, szczególnie zaś dla zajmujących się zagadnieniem Liturgii Godzin. Przy opracowywaniu historycznym jakiegokolwiek zagadnienia z dziedziny brewiarzowej nie moż-

na nie sięgnąć po tę pozycję. Rzetelnie opracowana podaje źródłowe wiadomości o genezie i kształtowaniu się modlitwy Kościoła, tak na Wschodzie jak i na Zachodzie. Rozróżnia dwa typy w rozwoju modlitw: monastyczny i katedralny. Zwraca uwagę na modlitwę całego Kościoła oraz na późniejsze sprywatyzowanie tej modlitwy. Uwzględnia proces ewolucyjności w kształtowaniu się Oficjum brewiarzowego.

Z uwag krytycznych nasuwa się pytanie o celowość zamieszczenia bibliografii na końcu. Bardziej wskazane byłoby dla niej miejsce na początku, po wykazie skrótów, jest ona bowiem źródłowym warsztatem dla przeprowadzonych badań. Można odczuwać niedosyt z racji pominięcia Oficjum za zmarłych, które w Liturgii Godzin ma swoje szczególne miejsce. Warto było o nim wspomnieć zarówno w części historycznej, ukazując jego powstanie, jak i w części teologicznej przy rozważaniu eschatologicznego wątku Oficjum. W ramach zastrzeżeń metodologicznych można by zgłosić nierówny podział materiału w poszczególnych częściach. Obrona jednak przyjętej przez Autora kompozycji jest nietrudna wskutek przyjętych przez niego założeń zmierzających do logicznego układu treści. Np. część ostatnia zawierająca refleksje teologiczne jest ważnym uwieńczeniem całości badań o charakterze historycznym.

Książka zasługuje na ogromne uznanie. Należałoby oczekiwać tłumaczenia, oczywiście z oryginału, na język polski. Dałoby ono szansę szerokiej dostępności książki, aby mogła ona służyć naukowcom, duszpasterzom, a także wiernym, których zainteresowanie Modlitwą Liturgii Godzin stale wzrasta.

ks. Jan Decyk

Liturgia Domus Carissima. Studium liturgiczne dedykowane Ks. Bogusławowi Nadolskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin, A. Durak (red), Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1998, ss. 455.

Książka, którą zamierzam recenzować wiąże się z osobą Księdza profesora dra hab. Bogusława Nadolskiego, z jego Jubileuszem. Docenienie dorobku Księdza Profesora podyktowało napisanie artykułów będących dowodem uhonorowania naukowej twórczości i osobowości Jubilata. Dedykowane artykuły warte są uwagi, gdyż dostarczają bogatej refleksji teologicznej, podsuwają myśli do których czytelnik może często się odwoływać.

Można zrezygnować z dokładniejszego przedstawienia Osoby Jubilata, a to jedynie z tej racji, że Ks. prof. Nadolski jest postacią bardzo znaną. Wykształcił wielu liturgistów, przyczynił się do promowania wielu ludzi nauki, poszerzając